

ЕКОНОМІКА ТА ЕКОЛОГІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

УДК 332.34:338

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.08>

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

КУПРІЯНЧИК І.П., доктор економічних наук

E-mail: Kupriyanchik@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Стаття присвячена питанням формування інституціонального середовища екологобезпечного аграрного землекористування через модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування.

Структура аграрного землекористування побудована на критеріях, у змісті яких представлені як економічні, так і екологічні інтереси суспільства. Наприклад, землевласник (землекористувач) зацікавлений в переведенні своїх земельних угідь у найбільш економічно привабливі – ріллю, що відображає його приватні економічні інтереси, а з іншого – суспільство зацікавлене у підтриманні оптимального стану агроландшафтів, який своєю чергою забезпечується оптимальним співвідношенням дестабілізуючих та стабілізуючих сільськогосподарських угідь, що відображає суспільні екологічні інтереси [7].

Зазвичай така диференціація інтересів суб'єктів аграрного землекористування зумовлює ситуації неможливості добровільно їх узгодити.

Тож виникає нагальна проблема у ефективній регуляторній політиці у сфері землекористування, зокрема і шляхом формування інституціонального середовища екологобезпечного аграрного землекористування через модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування.

У статті, з'ясовано, що інституціональна модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування передбачає запровадження інструментарію ліквідації конфлікту екологічних й економічних інтересів, що налічує низку інструментів, важелів та прийомів, зокрема: формування екологобезпечних аграрних землеволодінь і землекористувань на засадах природно-адаптаційної парадигми; формування екологічної свідомості землекористувачів, екологічної моралі та етики; розвиток організаційно-економічного механізму формування екологобезпечних аграрних землеволодінь і землекористувань оптимальному через поєднання ринкових та державних ва-

желів впливу; нормативно-правове забезпечення екологічної безпеки аграрного землекористування; оптимізація організаційної структури управління землекористуванням.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, землеустрій, раціональне землекористування, ефективність, власність на землю.

Постановка проблеми.

Земельна децентралізація та дерегуляція земельних відносин у ході їх здійснення, впливають на складові, швидкість та рівень економічного зростання, формування соціально-виробничих взаємозв'язків, розвиток способів ресурсовикористання на різних управлінських рівнях. Однак поряд з цим актуальною є потреба у активізації заходів щодо попередження несприятливих екологічних ефектів аграрного землекористування, які, наразі, сконцентровані, передусім, на максимізацію прибутку в результаті ведення сільськогосподарської діяльності. Адже важелі ринкового впливу не спроможні, за відсутності державних регуляторів, координувати роботу землекористувачів так, щоб забезпечувати стовідсоткове дотримання ними екологічних норм та вимог з метою збереження якісного стану довкілля [5; 10]. Зазначене вкотре засвідчує потребу в удосконаленні інституційних інструментів регулюючого впливу на процеси економічної діяльності суб'єктів господарювання, що забезпечуватиме ефективний перерозподіл функцій організаційного спрямування у площині державної інституційної регуляторної діяльності та ринкового її відображення.

Мета статті. Обґрунтувати інституціональну модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування.

Виклад основного матеріалу.

Переважно поняття «інституту» тлумачиться через розуміння його як системи взаємоузгоджених взаємодіючих усталених формальних і неформальних норм та правил, що справляють вплив на ухвалення управлінських рішень, а також на функціонування соціально-економічних суб'єктів та їх кооперацій [11]. Суб'єктно-об'єктне значення інституцій, визначається через їх теоретико-прикладне використання у сфері інституціонального просторового аналізу, що засвідчує позицію окремих науковців щодо того, що інституції певних сфер, які характеризуються існуванням суб'єктно-об'єктних взаємин, володітимуть відповідною змістовною наповнюваністю. Тож, узагальнюючу сутність «інституту» можемо розкрити через призму організаційно-регуляторної діяльності, що впливає на суспільно-господарські взаємовідносини. Разом з тим, інститути є тими обмеженнями, що створюються суспільством з метою детермінації соціально-економічних та політичних процесів. У ході ухвалення рішень управлінського характеру, відповідні інституції спроможні лімітувати доступність та можливість суб'єктів землекористування до вільного використання окремих видів ресурсів.

Таким чином, формування екологобезпечного аграрного землекористування є тим важливим інструментом, що через такий інститут, як екологічні обмеження дає змогу забезпечити компроміс та невідлювання

конфлікту інтересів суспільства, землекористувачів і безпосередньо агроєкосистем (рис. 1).

Врахування інтересів суб'єктів землекористування (землевласників, землекористувачів, суспільства) дасть змогу не лише знизити обсяги трансакційних витрат, а й дозволить забезпечити збалансоване відтворення агроєкосистем. Тому лише ефективно діюче інституціональне середовище здатне врахувати інтереси всіх суб'єктів землекористування через створення певних режимів використання обмежених земельних ресурсів з достатнім рівнем регулювання.

Є багато поглядів щодо поняття «інституціональне середовище», а відображення його сутності нерідко розкривається з огляду на певне середовище чи обставини. У тлумачному словнику термін «середовище» визначається як «речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера». Науковці Л. Девіс і Д. Норт у поняття «інституціонального середовища» вклада-

ють визначені обмеження, завдяки яким забезпечуються взаємовідносини щодо укладання угод між контрагентами [11]. Подібні погляди розділяє і значна кількість сучасних українських науковців [4; 3; 9]. Вони визначають інституціональне середовище «як набір основних імперативів, що встановлюють обмеження для визначення і встановлення умов землекористування». Зокрема, М.А. Хвесик та В.А. Голян дають визначення інституціональному середовищу, «як сукупності інститутів-правил, інститутів-організацій та інституціональних умов, які визначають форми, способи і масштаби господарського освоєння водно-ресурсного потенціалу та передбачають трансплантацію й конвергенцію інститутів, інституціональне проектування та інституціональний реінжиніринг для усунення інституціональних проблем» [9, с. 79].

Тому інституціональне середовище екологобезпечного аграрного землекористування ми розуміємо, як сукупність формальних та неформальних інститутів,

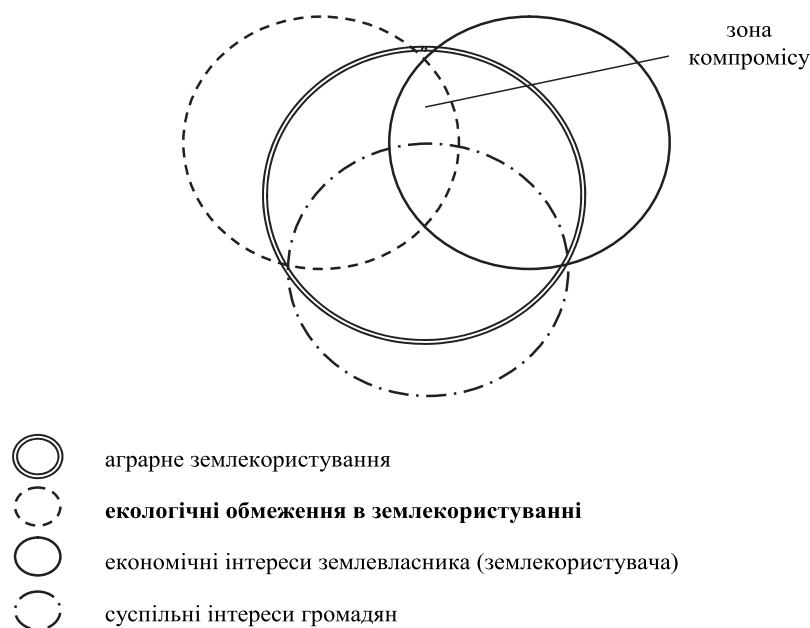

Рис. 1 Зони формування інтересів та компромісів в процесі аграрного землекористування

Джерело: адаптовано за [6].

Рис. 2. Інституціональна модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування

Джерело: сформовано автором на основі [6; 8].

що визначають і регулюють еколого-економічні, соціально-культурні, нормативно-правові, політичні імперативи використання земель в аграрному виробництві, утворюючи систему регуляторних взаємозв'язків, сприяючи їх реалізації.

Особливістю інституціонального середовища є його спроможність реалі-

зовувати організаційні характеристики механізму управління аграрним землекористуванням та регулювати соціально-економічні, організаційно-технологічні та господарські процеси за допомогою формальних та неформальних інститутів. Враховуючи результати аналізу наведених положень сформовано інституціо-

нальну модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування (рис. 2). В основу цієї моделі закладено взаємодію суб'єктів аграрного землекористування з метою подолання протиріч в рамках реалізації взаємопов'язаних функцій суспільства і землекористувача (землевласника) з метою задоволення екологічних та економічних інтересів [1, с. 4].

Висновки.

Враховуючи результати аналізу наведених положень сформовано. В основу інституціональної моделі гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування закладено взаємодію суб'єктів аграрного землекористування з метою подолання протиріч в рамках реалізації взаємопов'язаних функцій суспільства і землекористувача (землевласника) з метою задоволення екологічних та економічних інтересів.

Інституціональна модель гармонізації екологічних і економічних інтересів суб'єктів аграрного землекористування передбачає запровадження інструментарію ліквідації конфлікту економічних та екологічних інтересів, що налічує низку інструментів, важелів та прийомів, зокрема: формування екологобезпечних аграрних землеволодінь і землекористувань на засадах природно-адаптаційної парадигми; формування екологічної свідомості землекористувачів, екологічної моралі та етики; розвиток організаційно-економічного механізму формування екологобезпечних аграрних землеволодінь і землекористувань оптимальному через поєднання ринкових та державних важелів впливу; нормативно-правове забезпечення екологічної безпеки аграрного землекористування; оптимізація організаційної структури управління землекористуванням.

Список використаних джерел

1. Будзяк О. Концептуальні засади стратегічного розвитку екологобезпечного землекористування // Економіст. 2015. № 5. С. 54-56.
2. Організація сільськогосподарського використання земель на ландшафтно-екологічній основі: монографія / [П.Г. Казьмір, Н.Є. Стойко, М.В. Дроздяк та ін.]; за заг. ред. проф. П.Г. Казьміра. Львів : Сполом, 2009. 254 с.
3. Рогач С.М. Інституціоналізація аграрного природокористування: монографія. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2012. 372 с.
4. Сівозміни у землеробстві України / за ред. В.Ф. Сайка, П.І. Бойка. К.: Аграрна наука, 2002. 146 с.
5. Ступень М., Казьмір Л. Інституціональні аспекти екологізації сільськогосподарського землекористування в Україні // Економіст. 2014. № 5. С. 53–56.
6. Ступень Н.Р. Еколого-економічні детермінанти ефективності використання і відтворення земельних ресурсів агросфери // Агросвіт. 2016. № 8. С. 61–68.
7. Ступень Р. Інституційні умови землеволодіння та землекористування у розвитку іпотечного кредитування // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. 2014. № 21(2). С. 81-85.
8. Сундук А.М., Голян В.А., Андрощук І.І., Савчук В.В. Аграрне природокористування в Україні: інституціональне підґрунтя, основні тенденції та фінансово-економічні механізми раціоналізації // Економіка та держава. 2018. № 9. С. 19-29.
9. Хвесик М.А. Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: монографія. К.: Кондор, 2007. 480 с.
10. Davis L., North D. Institutional Change and American Economic Growth, Cambridge: Cambridge University Press, 1971. 282 pp.
11. Knight J. Institutions and Social Conflict. Cambridge University Press, 1992. P. 14.

Reference

1. Budzyak O. (2015) Kontseptual'ni zasady stratehichnoho rozvytku ekolohobezpechnoho zemlekorystuvannya [Conceptual principles of strategic development of ecologically safe land use] Ekonomist. no 5. S. 54-56. [in Ukrainian].
2. Kaz'mir P.H., (2009) Orhanizatsiya sil's'kohospodars'koho vykorystannya zemel' na landshaftno-ekolohichniy osnovi [Organization of agricultural land use on a landscape-ecological basis] L'viv. Spolom. [in Ukrainian].
3. Rohach S.M. (2012) Instytutsionalizatsiya ahrarnoho pryrodokorystuvannya [Institutionalization of agrarian nature management] , [in Ukrainian].
4. Sayko V.F., Boyko P.I.(2002) Sivozminy u zemlerobstvi Ukrayiny [Crop rotation in agriculture of Ukraine]. Ahrarna nauka, [in Ukrainian].
5. Stupen' M., Kaz'mir L. (2014) Instytutsional'ni aspekty ekolohizatsiyi sil's'kohospodars'koho zemlekorystuvannya v Ukrayini [Institutional aspects of greening of agricultural land use in Ukraine] Ekonomist. № 5. p. 53–56. [in Ukrainian].
6. Stupen' N.R. (2016)Ekoloho-ekonomichni determinanty efektyvnosti vykorystannya i vidtvorennya zemel'nykh resursiv ahrosfery [Ecological and economic determinants of efficiency of use and reproduction of land resources of agrosphere] Ahrosvit. № 8. p. 61–68 . [in Ukrainian].
7. Stupen' R. (2014) Instytutsiyni umovy zemlevolodinnya ta zemlekorystuvannya u rozvytku ipotechnoho kredytuvannya [Institutional conditions of land tenure and land use in the development of mortgage lending] Visnyk L'vivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika APK. № 21(2). p.81-85. [in Ukrainian].
8. Sunduk A.M., Holyan V.A., Androshchuk I.I., Savchuk V.V. (2018) Ahrarne pryrodokorystuvannya v Ukrayini: instytutsional'ne pidhruntya, osnovni tendentsiyi ta finansovo-ekonomichni mekhanizmy ratsionalizatsiyi [Agrarian nature management in Ukraine: institutional basis, main trends and financial and economic mechanisms of rationalization]. Ekonomika ta derzhava. № 9. p.19-29 [in Ukrainian].
9. Khvesyk M.A. Holyan V.A. (2007)Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannya v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [Institutional model of nature management in the context of global challenges],Kiev. [in Ukrainian].
10. Davis L., North D. (1971) Institutional Change and American Economic Growth, Cambridge: Cambridge University Press
11. Knight J. (1992) Institutions and Social Conflict. Cambridg University Press.

Kupriianchyk I.P

ON THE ISSUE OF FORMATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF ENVIRONMENTALLY SAFE AGRICULTURAL LAND USE

[https://doi.org/](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.08)

[10.31548/zemleustriy2021.03.08](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.08)

Abstract. *The article is devoted to the formation of the institutional environment of ecologically safe agricultural land use through the model of harmonization of ecological and economic interests of the subjects of agricultural land use.*

The structure of agricultural land use is based on criteria, the content of which represents both economic and environmental interests of society. For example, the landowner (land user) is interested in converting his land into the most economically attractive - arable land, which reflects his private economic interests, and on the other - society is interested in maintaining the optimal state of agricultural landscapes, which in turn provides the optimal ratio of destabilizing, stabilizing and stabilizing reflecting the public environmental interests [7].

Usually such differentiation of interests of subjects of agrarian land use causes situations of impossibility to agree them voluntarily.

Therefore, there is an urgent problem in effective regulatory policy in the field of land use, in particular through the formation of the insti-

tutional environment of environmentally friendly agricultural land use through the model of harmonization of environmental and economic interests of agricultural land users.

In the article, it is clarified that the institutional model of harmonization of ecological and economic interests of subjects of agrarian land use provides for the introduction of tools to eliminate the conflict of ecological and economic interests, which includes a number of tools, levers and techniques, in particular: -adaptation paradigm; formation of ecological consciousness of land users, ecological morality and ethics; development of the organizational and economic mechanism of formation of ecologically safe agrarian land tenures and land uses optimum through a combination of market and state levers of influence; regulatory and legal support of ecological safety of agricultural land use; optimization of the organizational structure of land use management.

Keywords. Institutional environment, institutions, ecologically safe agricultural land use, land relations, economic development, ecology.

Куприянчик И.П.

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ ЭКОЛОГОБЕЗОПАСНОГО АГРАРНОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

[https://doi.org/](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.08)

10.31548/zemleustriy2021.03.08

Аннотация. Статья посвящена вопросам формирования институциональной среды экологобезопасного аграрного землепользования используя модель гармонизации экологических и экономических интересов субъектов аграрного землепользования.

Структура аграрного землепользования построена на условиях, в содержании которых представлены как экономические, так и экологические интересы общества. Например, землевладелец (землепользователь) заинтересован в переводе своих земельных угодий в наиболее экономически привлекательные - пашню, отражающий его част-

ные экономические интересы, а с другой - общество заинтересовано в поддержании оптимального состояния агроландшафтов, который в свою очередь обеспечивается оптимальным соотношением дестабилизирующих и стабилизирующих сельскохозяйственных угодий, что отражает общественные экологические интересы [7].

Обычно такая дифференциация интересов субъектов аграрного землепользования приводит к ситуации невозможности добровольно их согласовать.

Поэтому возникает насущная проблема в эффективной регуляторной политике в сфере землепользования, в том числе путем формирования институциональной среды экологобезопасного аграрного землепользования через модель гармонизации экологических и экономических интересов субъектов аграрного землепользования.

В статье, установлено, что институциональная модель гармонизации экологических и экономических интересов субъектов аграрного землепользования предусматривает введение инструментария ликвидации конфликта экологических и экономических интересов, насчитывает ряд инструментов, рычагов и приемов, в частности: формирование экологобезопасных аграрных землевладений и землепользовании на основе естественно-адаптационной парадигмы; формирование экологического сознания землепользователей, экологической морали и этики; развитие организационно-экономического механизма формирования экологобезопасных аграрных землевладений и землепользовании оптимальном через сочетание рыночных и государственных рычагов воздействия; нормативно-правовое обеспечение экологической безопасности аграрного землепользования; оптимизация организационной структуры управления землепользованием.

Ключевые слова. Институциональная среда, институты, экологобезопасное аграрное землепользование, земельные отношения, экономическое развитие, экология.